FESTIVALUL ENESCU 2013. ÎNTÂIUL LOC ÎN LUME

(Costin Popa – 29 septembrie 2013)

Pentru a XXI-a oară, în septembrie, întru omagierea numelui lui George Enescu, s-au reunit la București glorii ale artei interpretative naționale și universale. Sub același directorat artistic de prestigiu ca la ultimele cinci ediții, cel al lui Ioan Holender, festivalul şi-a păstrat structura, durata, bogăția de manifestări, diversitatea stilistică și înalta calitate. Și din nou, așa cum scriam și în anii anteriori, se observă că similitudinea cu celebrul Festival de la Salzburg este uriașă. Numai că, spre deosebire de acesta, cel bucureştean este dedicat în integralitate muzicii. Lipsesc spectacolele teatrale, care continuă la Salzburg tradiția instituită de Max Reinhardt. Ponderea spectacolelor de operă de la Bucureşti este mică. În schimb, diversitatea afişului românesc este uriaşă, de maximă densitate pentru cele 28 de zile ale festivalului, într-o extremă varietate. Pentru că la Salzburg, vin mai puține orchestre, se repetă de două-trei ori concerte cu același program în aceleași interpretări, se dau serii de câte patru-șase spectacole de operă etc., ceea ce augmentează numărul manifestărilor.

Iată de ce, Festivalul Internațional George Enescu este unic în lume. Bine spunea Ioan Holender că „Festivalul de la Salzburg va fi gelos" și, adaug, nu numai pentru programarea bucureșteană a „Requiem"-ului de Verdi, ci pentru întreaga desfăşurare a manifestării. Lumea muzicală internațională trebuie s-o recunoască. Stă în responsabilitatea și în puterile noastre să facem festivalul cât mai cunoscut, printr-o mediatizare cât mai curajoasă, agresivă și abundentă în întreaga lume. Un lucru este cert: o dată la doi ani, Bucureştiul concurează serios Salzburgul şi, în domeniul strict muzical, îi „ia fața" pe linia de sosire.

Privitor la media, remarc pentru actuala ediție îmbelşugata reflectare în presa noastră scrisă, electronică, audio și, într-o oarecare măsură, vizuală. „Ziarul Festivalului", editat de „Adevărul" (coordonare editorială Simona Chițan, coordonare de specialitate muzicologul dr. Cristina Sârbu), a apărut zilnic, cu excepția week-end-urilor. Revista MELOS (director-fondator, muzicologul Smaranda Oțeanu-Bunea) a fost publicată, ca de obicei, în număr special, în ultimele zile ale festivalului, reunind cronici scrise de cele mai importante condeie ale criticii muzicale pentru majoritatea manifestărilor, până aproape de final. Totul reunit într-o singură revistă – document. De notat este și prezența, pentru a treia oară consecutiv, a 13 reputați critici, de mai multe naționalități, membri ai Asociației „Presse Musicale Internationale" din Paris, în frunte cu președintele Didier van Moere.

Ediția 2015

Să fiu sincer, am fost surprins când Ioan Holender a anunțat la scenă deschisă că a primit asigurări referitoare la organizarea Ediției 2015 a festivalului. Deși au circulat zvonuri și situația de criză a fost puternic clamată, nu cred că ar fi putut cineva cu minte responsabilă să gândească anularea celui mai important brand de țară al României culturale. Și nici schimbarea directorului artistic în plin proces de contractare a vedetelor și ansamblurilor pentru 2015 care a început, probabil, încă de anul trecut. Cutumele internaționale sunt clare, ciclul este de circa trei ani deci – atenție! – în 2014 va începe activitatea pentru ediția 2017.

Bun, în 2015 se pare că vor fi bani mai puțini. Dar reducerile nu trebuie în niciun caz să scurteze durata festivalului, o amputare de acest fel este vizibilă de la prima lectură. Cele 28 de zile din septembrie (și nu în altă perioadă) trebuie să rămână. Altminteri, toți observatorii și analiștii străini vor trâmbița că marele eveniment bucureștean și românesc și-a micșorat ambițiile. Rivalii, geloșii, nu puțini, vor exulta. Orice fluctuații pot sugera labilitatea demersului.

Încadrarea în noul buget va trebui făcută numai prin reducerea densității zilnice a manifestărilor, un deziderat mai vechi, logic și mult dorit de publicul de orice vârstă. Deci, festival de 28-30 de zile, aerisit, rarefiat, cu mai puține concerte și spectacole pe zi! Unul, maximum două, la ore bine potrivite ca să se evite alergătura între săli și chiar cu zile de respiro. Cotele de vânzări vor crește, se va vedea, nu trebuie să ne fie teamă.

Revenind la bani, mă întreb dacă marii noștri oameni de afaceri nu pot ajunge o dată pentru totdeauna la rațiunea de a se implica serios, în așa fel încât procentul contribuțiilor private să nu mai fie penibil de modic.

Și, dacă ne gândim la programe, oare nu se poate aranja ca în 2015 numărul spectacolelor de operă de pe prima scenă lirică a țării să fie un pic mai consistent, cu mari vedete în distribuții?

Prin alternanța festivalului cu concursul, s-a obținut ca numele lui Enescu să se afle, în fiecare an, în atenția lumii întregi, în semn de omagiu. A fost o veche doleanță a criticii muzicale, alături de reluarea tradiționalei Secțiuni Canto a concursului.

...Și acum, câteva reverberații critice, ultimele la regalul oferit în septembrie 2013 de directorul artistic Ioan Holender și magnificii organizatori, în frunte cu Artexim-ul condus de Mihai Constantinescu.

Richterienii Kissin și Perahia

Evgeny Kissin

Maestru de consistentă valoare, Evgeny Kissin a abordat „Sonata nr.17 în Re major op. 53, D 850" de Schubert într-o tălmăcire cerebrală, fără efuziuni gratuite. Pasajele lente au fost și ele filtrate, refuzând plutirile, cu reținută transparență. L-a dominat o vizibilă sobrietate, chiar în mișcarea secundă „Andante". Când efluviile sonore s-au dezlănțuit în alternanță cu melodica fină, a fost evident că tururile de forță îi sunt la îndemână, apropiate, fapt pe de-a-întregul fascinant în partea a doua a recitalului, dedicată lui Skriabin.

În „Sonata nr.2 în sol diez minor op.19", efuziunile romantice s-au descătușat, torentele de sunet abordate cu forță richteriană au impresionat. Într-adevăr, analogii cu marele Sviatoslav Richter s-au putut face și pe parcursul selecției de șapte „Studii op.8": amploare de sonorități (nr.2, fa diez minor), eleganță și rubato de extracție chopiniană (nr.4, Si Major), poezie pură (nr.5 în Mi Major și nr.8 în La bemol Major), virtuozitate și puteri debordante alternante lirismului (nr.9, sol diez minor), limpezime și tristețe (nr.11, si bemol minor) și, din nou, avalanșe de sunet (nr.12, re diez minor). Chipul lui Kissin s-a transfigurat, a vibrat precum mâinile alergând pe claviatură, precum pianul, precum spiritul nostru bulversat. Uriaș artist!

Murray Perahia
(Foto Agerpres)

Imaginea lui Sviatoslav Richter mi-a apărut și ascultându-l pe Murray Perahia. „Sonata nr.23 în fa minor op.57, Appassionata” de Beethoven: forță telurică venită din acumulări și lupte interioare, magmă forjată în adâncimi de spirit, cascade sonore în impresionante vârtejuri, puteri nebănuite, gradații și contraste. Pentru puțină vreme, calmul și pacea s-au instaurat în partea secundă, „Andante con moto”, pentru ca finalul „Preso” să atingă dimensiuni fabuloase de turbulență expresivă.

Este puțin spus că pianul a sunat ca o orchestră... poate ca o orgă. Virtuozitatea de forță a fost expusă și în colorata piesă „Scene de carnaval la Viena” de Schumann sau în „Scherzo nr.2 în Si bemol major op.31” de Chopin: serii de arpegii, cromatici, game în alură debordantă, înveșmântate în patos romantic. Cu calm bachian a venit „Impromptu nr.2 în Fa diez major op.36” de Chopin. De fapt, Johann Sebastian Bach deschisese programul cu „Suita franceză nr.4 în Mi bemol major BWV 815”, într-o viziune ascetică a marelui pianist.

Murray Perahia, o imensă personalitate pentru o incredibilă după-amiază de vis la Ateneul Român!

Vrăjitorul Mariss Jansons

Mariss Jansons
(Foto Agerpres)

Date fiind amintirile ultimei ediții a Festivalului George Enescu, sunt convins că prezența Royal Concertgebouw Orchestra din Amsterdam cu al său dirijor Mariss Jansons a fost așteptată frenetic. Dubla apariție a fost răsplătită pe de-a-ntregul, cu aprecieri la superlativ. Orchestra s-a confirmat ca mare ansamblu, Jansons ca mare șef. Privit, dirijorul emană – prin gestica-i amplă – o dăruire și o implicare profundă în expunerea texturii sonore, preocupat de întreg, de minuțioase subtilități la toate partidele, de dimensionări majestuoase, totul indus cu preciziune milimetrică.

Nimic nu este lăsat la voia întâmplării, intrările sunt date atent prin brațele care desenează volute elegante. De multe ori, bagheta se odihnește în mâna stângă pentru ca Jansons să comunice cu dreapta detalii infinitesimale de expresie. Este captivant și inspirator pentru orchestra care îl urmează vrăjită, punându-și în valoare calitățile excepționale de sunet, de la catifeaua corzilor (concertmaestru Liviu Prunaru) și a suflătorilor în lemn la masivitatea, tăișul și, totuși, căldura alămurilor. Este fascinant pentru audiența care încearcă extazul.

Primul program a cuprins „Concertul nr.3 pentru pian și orchestră în do minor op.37” de Beethoven (solist Emanuel Ax) și poemul simfonic „O viață de erou” op.40 de Richard Strauss. Dacă în prima lucrare, volatilitatea viorilor și violelor a impresionat, în cea de-a doua, construcția statuară a secvențelor dedicate eroului, adversarilor lui, iubitei, bătăliei, demersurilor pentru încheierea păcii, retragerii și apoteozei a mers către desăvârșirea idealului straussian al vieții eroice. Atacurile tulburătoare ale corzilor grave, masivitatea alămurilor, respirația amplă, culminațiile, dăltuirea în tușe majestuoase, grandioase, melodicitatea de sorginte romantică a violinelor, violelor, prelungită

la violoncele, contrabași și continuată în tutti au fost exemplare. Marele solo de vioară a avut în Liviu Prunaru exponentul tonului sublim și al profundei simțiri lăuntrice.

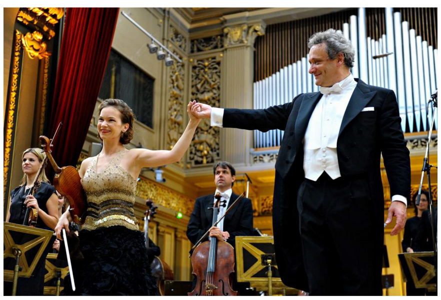
În 1898, partitura „O viață de erou” a fost dedicată de compozitor chiar orchestrei Concertgebouw și, risc acum afirmația, după trecerea a 115 ani am avut senzația responsabilității și emoției instrumentiștilor de azi.

În opusul beethovenian, pianistul Emanuel Ax a arătat că este deopotrivă poet și virtuoz. Un bard agitat, poate prea agitat, ni s-a înfățișat în cadența primei părți „Allegro con brio” dar estompările transparente din mișcarea secundă „Largo” au restituit atmosfera meditativă. Abilitățile virtuoze s-au dezlănțuit fără reproș în ultima secțiune „Rondo. Allegro”.

Pentru cea de-a doua apariție bucureșteană, Jansons a ales un program Enescu („Rapsodia Română nr.1 în La major, op.11”), Prokofiev („Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră în Re major, op.19”, solistă Lisa Batiashvili, precum și selecțiuni din Suita „Romeo și Julieta”), Stravinski (Suita „Pasărea de foc”).

Îi mai așteptăm și în 2015 pe instrumentiștii olandezi, pe charismaticul lor șef.

Lecția de Mozart...

Hilary Hahn și Louis Langrée
(Foto Agerpres)

...a venit, cum era de așteptat, din partea Cameratei Salzburg dirijată de Louis Langrée. În primul rând, prin interpretarea „Simfoniei nr.41 în Do major K 351 Jupiter”, ultima compusă, veritabil testament simfonic al maestrului de la Salzburg. Articularea decisă, contrastele, finețea broderiilor au stabilit din start („Allegro vivace”) că suntem în fața unui ansamblu important care ne împărtășește din secretele mozartiene. Viorile subtile în mișcarea a doua „Andante cantabile” și-au pregătit parcă fabulosul atac de început al părții a treia „Menuetto. Allegretto”... o boare care parcă nu știai de unde vine a învăluit auditoriumul Ateneului, s-a intensificat (crescendo) către dezvoltările elegante ale dansului de salon. Finalul „Molto allegro” a prefigurat – prin dinamism și impetuozitate – forța beethoveniană asociată bucuriei de viață. „Une grande joie”! Francezul Louis Langrée, artizanul minunatei tălmăciri, a dovedit că este un șef total imersat în spiritul mozartian, energic, vehement în gestualitate, dând impresia unei cuprinderi fizice a compartimentelor orchestrale, cărora le insuflă detaliile cele mai mici în revelarea de sonorități, de accente, de culori. Un bijutier pentru o bijuterie.

Langrée a avut în simpatica Hilary Hahn o interpretă pe măsura filigranelor din „Concertul nr.3 pentru vioară și orchestră în Sol major K 216”, exponentă a sunetului ideal, delicat, pentru țesături fine precum pânza de păianjen. Tonul suav a fermecat în partea a doua „Adagio”, ca și eleganța în „Rondo. Allegro”, secvența ultimă. Artista și-a pus în operă virtuțile tehnice, expresivitatea de inspirație impresionistă și în „The Lark Ascending” de Vaughan Williams.

Camerata Salzburg și Louis Langrée i-au adus omagiu marelui George Enescu prin prezentarea lucrării „Intermezzi op.12”, prilej pentru ilustrarea calităților sonore ale partidei de viori. Ce poate

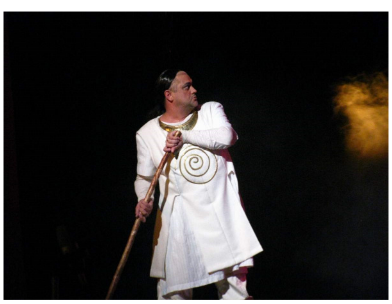
fi mai concludent decât faptul că dirijorul, răspunzând aplauzelor publicului, a ridicat partitura de pe un pupitru și a arătat-o în semn de aleasă prețuire!

Un Mozart de ținută a degajat și vioara Stradivarius a lui Maxim Vengerov („Concertele nr.4 și 5 în Re major K 218 și La major K 219"), inundând sala Ateneului Român cu sunete de vis, curate, limpezi, rafinate (ca un fir tors până la invizibil în „Allegro aperto" din al cincilea concert) și virtuozități de maestru. Alături de tânărul și excelentul Vlad Stănculeasa, Vengerov a alcătuit un duo de înaltă clasă în „Concertul pentru două viori și orchestră în re minor BWV 1043" de Bach: armonie celestă, melancolie (mișcarea secundă „Largo ma non tanto"), dialog și sublime împletiri sonore.

La pupitrul ansamblului „Virtuozii din București", Maxim Vengerov a dirijat cu gestică redusă și tactare cvasi-sugerată „Simfonia nr.41 în Do major K 351 Jupiter" de Mozart, într-o abordare omogenă, pe care instrumentiștii au urmat-o, în mare măsură, cu obstinație și bune rezultate în demersurile „cordarilor". Cornii au fost întrucâtva neatenți la preciziunea atacurilor.

„Oedipe" cu pățanii la Opera Națională

Fără îndoială, capodopera enesciană nu trebuie să lipsească de la nicio ediție a festivalului. Și cât mai multe viziuni este bine să-i fie dedicate, idee în care aștept pentru 2015 o nouă producție, care sper să fie încredințată unuia dintre importanții regizori români. Acum a fost reprezentată o montare mai veche (mizanscena Anda Tăbăcaru-Hogea, scenografia Viorica Petrovici), un spectacol ale cărui plusuri și minusuri le-am comentat la vremea premierei. „Noutatea" a venit de la... o pană de curent. De fapt, vreo două pe parcursul primelor două acte: fosa în beznă (la un moment dat, dirijorul Adrian Morar s-a întors cu fața la public, cerându-și „mii de scuze", deși n-avea nicio vină), fluctuații de lumini în scenă (care au afectat serios conceptul de light design). Apoi, ca un facut, pentru o clipită, întreaga sală a fost inundată necontrolat de toți lucșii posibili... Se pare că vina a aparținut rețelei exterioare teatrului, dar a ieșit în evidență că Opera Națională București nu poate face față unor asemenea situații. Ținând cont de anunțata reabilitare a clădirii, sper că se va lua în considerare și acest aspect. Poate chiar mai repede.

Ștefan Ignat

Spectacolul a stat sub semnul realizării baritonului Ștefan Ignat în extrem de dificilul rol titular, posesor al unui glas robust, amplu, dominator ca un tunet, prin care a subliniat cu pregnanță îndeosebi paginile dramatice ale partiturii. Debutant în opusul enescian la pupitru, Adrian Morar a fost ca de obicei o baghetă sigură și analitică.

Din numeroasa distribuție, fac câteva notații: mezzosoprana Antonela Bârnat (în rolul Meropa, în care pe parcursul puținor minute a reușit să deseneze melodica enesciană nuanțat și în stil, într-o mică demonstrație de artă), tenorii Hector Lopez și Liviu Indricău (Laios și Păstorul), mezzosoprana Oana Andra (Iocasta), baritonul Șerban Vasile (Tezeu), mezzosoprana Andrada Ioana Roșu (în sporire de expresivitate față de prestații anterioare, în rolul Sfinxului), basul Octavian Dumitru (o noutate, voce cu timbru plăcut în Phorbas)...

Orchestra Operei a susținut bine demersul dirijorului (corzile s-au remarcat, alămurile – ca mai peste tot – neatente) iar corul pregătit de venerabilul mare maestru Stelian Olariu a fost la înălțimea binecunoscută.

Filarmonici

Au revenit în festival münchenezii forjați vreme de 17 ani, între 1979 și 1996, de Sergiu Celibidache. Încă 17 au mai trecut de atunci și faptul se simte. Pare că acuratețea nu mai este aceeași, impuritățile se insinuează, alămurile nu sunt fără reproş. Sigur, conceptul actualului dirijor Semyon Bychkov este personal, bine acordat melodicii lui Mahler pentru „Simfonia nr.1 în Re major" și direcționat către lumea contrastelor și transparența dansantă din prima mişcare, către înaripările din cea de-a doua. Se simt și răscolesc procesiunea marşului funebru (partea a III-a) și exploziile violente, ca și finalul maiestuos.

Gautier Capuçon a fost solistul primului concert al Münchener Philharmoniker și s-a remarcat printr-o execuție îngrijită, bine încadrată în spiritualitatea lucrării alese, „Simfonia concertantă pentru violoncel și orchestră în si minor op.8" de Enescu.

După câteva zile, Royal Philharmonic Orchestra a susținut două concerte. Primul, sub bagheta lui Andrew Litton, a avut ca piesă de rezistență „Simfonia nr.6 în si minor op.74 Patetica" de Ceaikovski, opus romantic în care virtuțile corzilor și alămurilor londoneze au dominat lectura prin ton și omogenitate. Litton, cu mişcare multă și complexă la pupitru, a fost bine înțeles de minunatul ansamblu, în compania căruia a interpretat și „Uvertura Academică în do minor op.80" de Brahms.

Debutantă la București, Alexandra Dăriescu a arătat prin „Concertul pentru pian și orchestră în la minor op.16" de Grieg că posedă un important potențial tehnic. Sunt convins că elanul romantic stăruie în spiritul tinerei și eliberarea lui nu va întârzia, ceea ce – în mod sigur – îi va spori și forța de atac. Remarcabilă prin virtuozitate, dovadă a calităților artistei, a fost „Bacanala" de Silvestri, oferită ca bis.

Cristian Mandeal

Serata de închidere a festivalului l-a avut la pupitrul Royal Philharmonic Orchestra pe Cristian Mandeal, cunoscut și valoros artizan al tălmăcirilor monumentale, care a ales „Simfonia nr.3 în re minor" de Mahler, cu concursul mezzosopranei Jennifer Johnston Cano, al Corului Academic Radio (dirijor Dan Mihai Goia) și Corului de Copii Radio (dirijor Voicu Popescu).

Peste 100 de minute de efluvii sonore, de împletiri savante de teme și planuri orchestrale, au oferit mărturia ideaticii acestui mare arhitect al amplelor spații care este Cristian Mandeal. Dimensionările grandioase, masive au impresionat la tot pasul, ca și cantilenele prelungi ale corzilor din ultima secțiune, în care intervenția alămurilor (ce amintește de uvertura „Tannhäuser" de Wagner) – compartiment care s-a regăsit pe parcursul serii – a dăruit finalului puteri de nebănuit.

Dmitry Sitkovtesky
(Foto Agerpres)

Despre prima lucrare interpretată, „Capriccio pentru vioară și orchestră” de Enescu în orchestrația lui Cornel Țăranu după schițele compozitorului, un opus plin de motive românești și orientale, dificil pentru solist, spun doar atât: ar fi păcat să nu se realizeze o înregistrare pe CD cu Dmitry Sitkovetsky, Royal Philharmonic Orchestra și Cristian Mandeal. Trei nume de lux.